

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.05051 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою
«Міжнародна економіка»

на тему: **«ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ПОСЛУГАМИ ЯК ЧИННИК
АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ»**

Виконавець:
студентка ЦЗФН, гр..4зф7

Калініченко Анна Олександрівна _____

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н, доцент

Уханова Інна Олегівна _____

/підпис/

ОДЕСА – 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується зростанням ролі регіонів, що виступають на світовому ринку не тільки як системний елемент національної економіки, але і як повноправний суб'єкт зовнішньоекономічних відносин. Завоювання позицій на глобальному ринку досягається завдяки самоідентифікації територій, розвитку доміантних і перспективних галузей, орієнтованих не тільки на внутрішній ринок, але й на зовнішніх споживачів. З огляду на стабільну тенденцію зростання ролі торгівлі послугами у загальній структурі міжнародних потоків матеріальної та нематеріальної продукції, важливим питанням є вивчення ролі окремих регіонів у зміцненні позицій країни на світовому ринку. Роль того чи іншого регіону у забезпеченні зовнішньоекономічних зв'язків у сфері послуг визначається низкою факторів макроекономічного та локального характеру. Якщо загальні напрями зовнішньої торгівлі країни та її позиція на глобальних ринках залежать від стратегічних орієнтирів держави (міжнародна економічна інтеграція, участь у міжнародних торгових організаціях, регулювання міжнародної торгівлі та стратегія державного сприяння розвитку конкретних галузей), то значення регіонів у реалізації зовнішньої торгівлі залежить також від можливостей території (географічне розташування, конкурентоспроможність підприємств орієнтованої на експорт галузі, рівень розвитку транскордонної співпраці і відповідно роль місцевих органів влади у сприянні встановленню ефективних зовнішньоекономічних зв'язків)

Комплексний підхід до дослідження та оцінки торгівлі послугами регіону на зовнішньому ринку досліджено у роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених: А.К. Нестерова, О.В. Бірюкової, Т.Л. Кельдера, Дж. Дрейк-Брокмана, С. Стефенсона, Л.С. Падалкіної, І.О. Уханової, Є.В. Могілевської та інш. Але не всі аспекти щодо підвищення рівня розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону висвітлено докладно.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою дослідження є на основі аналізу зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону розробити рекомендації щодо її удосконалення для підвищення соціально-економічного розвитку регіону.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **завдання**:

- дослідити сутність та особливості зовнішньої торгівлі послугами як чинника регіонально – економічного розвитку;
- узагальнити чинники впливу на зовнішню торгівлю послугами Одеського регіону;
- узагальнити методичні підходи аналізу до визначення впливу зовнішньої торгівлі послугами регіону на його економічний розвиток;
- надати економічну характеристику Одеському регіону як суб'єкту зовнішньої торгівлі;
- здійснити аналіз чинників впливу на зовнішню торгівлю послугами регіону;
- проаналізувати географічну структуру, стан та показники динаміки зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону;

- запропонувати шляхи розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону шляхом підвищення кластеризації сектору туристичних послуг;
- розглянути можливості диверсифікації послуг як чинника удосконалення зовнішньої торгівлі послугами регіону.

Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля послугами Одеського регіону як чинник активізації соціально-економічного розвитку.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні рішення щодо удосконалення зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону як чинника активізації соціально-економічного розвитку.

Методи дослідження. Методологічною основою кваліфікаційної роботи є теоретичні положення економічної науки та праці вчених-економістів в галузі зовнішньої торгівлі. При написанні роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи: узагальнення та синтезу, порівняльного, статистичного та економічного аналізу, SWOT-аналіз. Робота здійснена з використанням офісного пакету MS Office - Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Для написання роботи проаналізовано монографічна та наукова література, Інтернет-джерела, статистична інформація Державної служби статистики України та Міністерства економіки, статистична інформація Головного управління статистики в Одеській області.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опубліковано тези: Калініченко А. «Аналіз зовнішньої торгівлі транспортними послугами Одеського регіону» // Наукова студентська конференція «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки», 13 квітня 2021 р, обсяг 0,3 авт.арк.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (38 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок. Основний зміст викладено на 80 сторінках. Робота містить 20 таблиць, 21 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ ЯК ЧИННИКА РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ» розглянуто теоретичні аспекти та особливості зовнішньої торгівлі послугами, фактори впливу на зовнішню торгівлю послугами регіону та методи аналізу регіональної зовнішньої торгівлі послугами та визначення її впливу на регіональний економічний розвиток.

У другому розділі «АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ ЯК ЧИННИКА РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ» проаналізовано зовнішньоекономічну діяльність Одеського регіону, здійснено аналіз впливу чинників та факторів, що сприяють та заважають розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону. Проаналізований вплив зовнішньої торгівлі послугами на ВРП Одеського регіону.

У третьому розділі «УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ» запропоновано напрями удосконалення зовнішньої торгівлі транспортними послугами Одеського регіону. Розглянуто можливість підвищення кластеризації сектору туристичних послуг задля удосконалення зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону, узагальнена диверсифікація послуг як чинника удосконалення зовнішньої торгівлі послугами регіону.

ВИСНОВКИ

У рамках зовнішньоекономічної діяльності послуга - це діяльність, створена для задоволення потреб інших осіб на основі договірних відносин між виробниками та споживачами послуг. Особливістю послуг є їх нематеріальний характер, вони реалізуються та споживаються у процесі їх надання. Міжнародна торгівля послугами розширюється з розвитком науково-технічного прогресу і нових технологій, при цьому потреба в послугах щорічно істотно збільшується, відіграючи важливу роль не тільки в розвитку світової торгівлі, а й у розвитку національних економік окремих країн. За останні роки темпи росту торгівлі послугами дуже погіршилися. Вона зросла на 2,1%, істотно сповільнившись порівнюючи із 8,4% зростанням у 2018 році. Це торкнулося майже всієї сфери послуг, крім так званих "інших комерційних послуг". Особливо постраждали транспорт (зменшення росту на 0,8% внаслідок зниження об'ємів торгівлі товарами) і подорожі, внаслідок закриття кордонів і введення епідеміологічного карантину. Одним із методів визначення основних пріоритетів, проблем та можливостей регіону, наданих зовнішнім середовищем, а також пов'язаних з розвитком регіону та її внутрішньою діяльністю є SWOT-аналіз. Однак, наявність недоліків у цьому виді аналізу вимагає паралельного використання інших сучасних методів дослідження. До числа секторів послуг, що найбільш стрімко розвиваються в даний час відносяться комп'ютерні та інформаційні послуги. Висока активність спостерігається і в сфері страхових послуг. Важливу роль відіграють у світовій економіці послуги в області торгівлі правами на використання ліцензійного об'єкта та інших ділових послуг.

Одеська область - найбільша за площею область України і займає територію Північно-Західного Причорномор'я від гирла Дунаю до Тилігульського лиману. Одеська область є головним морським зовнішньоторговельним виходом країни; обслуговує міжнародні транзитні вантажо- і пасажиропотоки, виконує найважливіші транспортно-розподільні функції на національному і міжнародному рівнях; є одним з найбільш перспективних регіонів України щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності, спільного підприємництва, формування спеціальних (вільних) економічних зон. Такі зовнішні фактори, як загальне скорочення обсягів світової торгівлі послугами та збереження елементів дискримінації українських експортерів за кордоном, застосування методів обмежувальної ділової практики, зокрема картельних угод для витіснення чи недопущення України на перспективні, об'ємні ринки чинять негативний вплив на експорт транспортних послуг з України. Серед внутрішніх негативних чинників впливу на експорт транспортних послуг Одещини відрізняються несприятливі умови національного валютного регулювання і

валютного контролю, низький світовий рейтинг надійності України для кредитів та інвестицій, бюрократія, оцінки специфічних для міжнародного ринку ризиків, проблеми отримання необхідної інформації тощо. SWOT-аналіз зовнішньої торгівлі послугами міжнародного транспорту показує, що транспортний комплекс Одеського регіону є досить сприятливим та привабливим, проте потребує серйозної реструктуризації та оновлення основних фондів, удосконалення технологій перевезень і підвищення якості транспортно-експедиційних послуг відповідно до вимог ринкової економіки, європейських та світових стандартів якості в цій галузі. Транспортно-комунікаційний комплекс: у січні – грудні 2020 року усіма видами транспорту виконано пасажирооборот в обсязі 5,35 млрд пас км, що на 54,7% менше від обсягів січня – грудня 2019 року. Послугами пасажирського транспорту скористалися 199,5 млн пасажирів, або 63,8% від обсягу січня – грудня 2019 року. У січні – грудні 2020 року вантажообіг підприємств транспорту становив 64,1 млрд ткм, що на 2,8% менше, ніж у січні– грудні 2019 року. Підприємствами транспорту перевезено 36,2 млн т вантажів, що на 15,7% менше, ніж у січні– грудні 2019 року. У 2020 році Міжнародний аеропорт «Одеса» обслужив 698 706 пасажирів (42% від обсягу за 2019 року). Було прийнято 9 332 рейсів (56% від обсягу за 2019 року). Відкриті нові рейси до Болоньї, Бергамо, Риму, Дюссельдорфу-Веце із Ryanair, до Львову та Стамбулу зі SkyUp. За фактичними даними ДП «Адміністрація морських портів України» в січнігрудні 2020 року вантажопереробка в морських портах Одеської області склала 113,05 млн тонн, що становить 101,8% до показників 2019 року (по Україні 99,05%). Вантажопереробка експортних вантажів в морських портах області склала 86 млн 605,8 тис. тонн (105,7% до показників 2019 року), імпорتنих – 15 млн 953 тис тонн (90,35% до показників 2019 року). Перевалка транзитних вантажів склала 9 млн 877 тис тонн (89,7% від показників 2019 року), внутрішнє сполучення – 617,7 тис тонн. За січень-грудень 2020 року морські порти Одеської області обробили 7281 суден, зокрема протягом грудня – 618. У 2020 році експорт послуг становив 834,8 млн дол США, імпорт – 290,3 млн дол США. Порівняно із 2019 роком експорт збільшився на 2,2% (на 18,0 млн дол США), імпорт збільшився – на 9,2% (24,4 млн дол США). Позитивне сальдо становило 544,5 млн дол США. Зовнішньоторговельні операції проводилися із партнерами із 158 країнами світу. У 2020 році найбільші обсяги експорту послуг припадали на: - транспортні послуги – 645,8 млн дол США (77,4% від загального обсягу експорту послуг); - ділові послуги – 72,3 млн дол США (8,7 % від загального обсягу); - роялті та інші послуги пов'язані з використанням інтелектуальної власності – 34,5 млн дол США (4,1%).

В Одесі та одеському регіоні є необхідність в створенні умов для формування і динамічного розвитку кластерів (транспортного, туристичного, переробки сільськогосподарської продукції, в медіа і ІТ сферах), створенні центру трансферу технологій і ефективної інноваційної інфраструктури, що забезпечить комерціалізацію розробок одеських вчених і буде сприяти створенню малих інноваційних підприємств, розвитку високотехнологічних галузей. Також варто посприяти розвитку підприємства в регіоні: покращити умови надання адміністративних послуг, створити спеціальний сайт для підприємців з метою захисту їхнього бізнесу і розвитку нових інноваційних проектів, насамперед – в

сфері послуг. Також, варто відзначити важливість портів в Одеському регіоні, найголовніші із них: Одеський, Чорноморський (колишній Іллічівський), Південний (колишній Южний). В даних портах надаються послуги завантаження\розвантаження, транспортування та інші. Для формування транспортно-логістичного кластера необхідно в першу чергу розробити нормативну базу його формування та програму заходів, необхідних для реалізації проекту. Взаємодія з органами влади з питань удосконалення законодавства у сфері транспортної логістики і будівництва і обслуговування об'єктів транспортної інфраструктури. Щодо туристичного бізнесу, то для приваблення іноземних туристів непогано було б виповнити наступні пункти для розвитку сфери туризму на Одещині: підвищити якість туристичного продукту, розвинути інформаційну інфраструктуру туристичних послуг, позиціонувати міста як міжнародні туристичні центри, цікаві для відвідування протягом усього року. Аналіз показує, що кластеризація туристичного бізнесу, як перспективного напрямку розвитку економіки України, відбувається повільними темпами, хоча спостерігається позитивна динаміка. В даний час в Україні офіційно зареєстровано дев'ять туристичних кластерів (без урахування території АР Крим), які створюються у вигляді громадських організацій або спілок, що свідчить про неврегульованості нормативно-правової бази про порядок створення і державної реєстрації кластерів. Також, після проведення дослідження було визначено пріоритетні сфери послуг, які вважається доцільним розвивати в Одеському регіоні, серед них: консалтингові послуги в сфері ЗЕД, консалтинг в сфері міжнародного фінансування, консалтинг в сфері валютного регулювання, митно-брокерські послуги, експедування, отримання дозвільних документів, інформаційно-аналітичні послуги, послуги ІТ сектору.

АНОТАЦІЯ

Калініченко А.О., «Зовнішня торгівля послугами як чинник активізації економічного розвитку Одеського регіону»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 6.05051 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародна економіка». - Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2021 р.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля послугами Одеського регіону як чинник активізації соціально-економічного розвитку.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти особливостей зовнішньої торгівлі послугами регіону і їх значення для регіону і країни в цілому, визначено вплив позитивних і негативних чинників на економіку і зовнішню торгівлю послугами регіону та розглянуто методи аналізу регіональної зовнішньої торгівлі послугами, також визначено її вплив на регіональний економічний розвиток.

Проаналізовано зовнішньоекономічну торгівлю послугами Одеського регіону, наведено SWOT - аналіз впливу чинників, що сприяють та заважають здійсненню зовнішньої торгівлі послугами регіону. Виявлено географічну структуру і динаміку експорту і імпорту та проаналізовано вплив зовнішньої торгівлі на валовий регіональний продукт.

Запропоновано напрями вдосконалення зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону, наведено приклади заходів, які має вжити влада задля вдосконалення зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону, зокрема шляхом підвищення кластеризації сектору туристичних послуг і диверсифікації зовнішньої торгівлі послугами регіону.

Ключові слова: зовнішня торгівля послугами регіону, регіональна зовнішня торгівля, експорт, імпорт, валовий регіональний продукт, диверсифікація торгівлі, кластеризація послуг, Одеський регіон

ANNOTATION

Kalinichenko A.O, « Foreign trade in services as a factor in intensifying the economic development of the Odessa region ».

Thesis for Master degree in specialty 6.05051 «International economic relations» under the program «International economy». - Odessa National Economic University. - Odessa, 2021.

Thesis consists of three chapters. Object of study is foreign trade in services of the Odessa region as a factor in intensifying development.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of foreign trade in regional services and their significance for the region and the country as a whole, identifies the impact of positive and negative factors on the economy and foreign trade in regional services and considers methods of analysis of regional foreign trade in services and identifies its impact on regional economic development.

There was carried out an analysis of the foreign trade in services of the Odessa region, SWOT - analysis of the impact of factors that contribute to and hinder the implementation of foreign trade in services of the region is given. The geographical structure and dynamics of exports and imports are identified and the impact of foreign trade on gross regional product is analyzed.

Thesis offers directions of foreign trade operating in the Odessa region improvement, suggests examples of governmental measures to improve foreign trade in services of the Odessa region, in particular through increasing the clustering of the services sector and diversification of foreign trade in services of the region.

Keywords: foreign trade in the services of the region, regional foreign trade, export, import, gross regional product, trade diversification, clustering of services, Odessa region